

O CASCĂ ȘI O PERTUIZANĂ DIN SECOLUL AL XV-LEA LA MUZEUL PELEȘ

CHRISTIAN M. VLĂDESCU

Intrebuințarea primelor căști medievale sau executate după modelul acestora, s-a prelungit mai mult decât ne-am fi putut aștepta, din secolele XII–XIV, mai ales la armurile de turnire, până la sfârșitul sec. al XV-lea și începutul sec. al XVI-lea. Astfel, vechiul coif, tip „heaume”, numit „tête de crapaud”, de proporții mari, purtat peste o calotă ușoară de fier, căptușită cu piele sau cîlți, se mai folosea în sec. al XV-lea¹ datorită rezistenței sale la loviturile violente ale lăncilor. Pe lângă cele din veacurile precedente, utilizate și în epoca de glorie a turnirelor din secolele XV–XVI, se semnalează situații cînd după forma acestora, care atinge dimensiuni monumentale, unele căști sînt făurite expres, adaptate tehnicii de luptă în turnire și după modelul celor contemporane, în special după cască obișnuită de tip „armet”, apărută în ultimele decenii ale sec. al XV-lea.

O astfel de cască, fie că a fost folosită anterior turnirelor, fie că era făurită după cerințele acestora, avea formă cilindrică, acoperind în întregime capul și o parte a gîtului, a cărei regiune executată la început plat, se rotunjește pentru a nu lăsa să pătrundă loviturile. În față și pe părțile laterale, cască era prevăzută cu perforații.

Piesă individuală, reprezentînd modelul cel mai perfect pentru luptă în secolele XII–XIV, cînd primește și o creastă², cască „heaume”, de la sfârșitul sec. al XIV-lea este rezervată numai turnirelor³.

Armurile de luptă aveau, pe lângă alte piese (dublură de pieptar, mînușă de mîină stîngă etc.), un coif de rezervă cu o vizieră grea, cu un singur orificiu de rezervă și tăieturi pe partea dreaptă. În cazul unui singur coif, rezerva era

Fig. 1. Cască germană de turnir – sfîrșitul sec. XV.

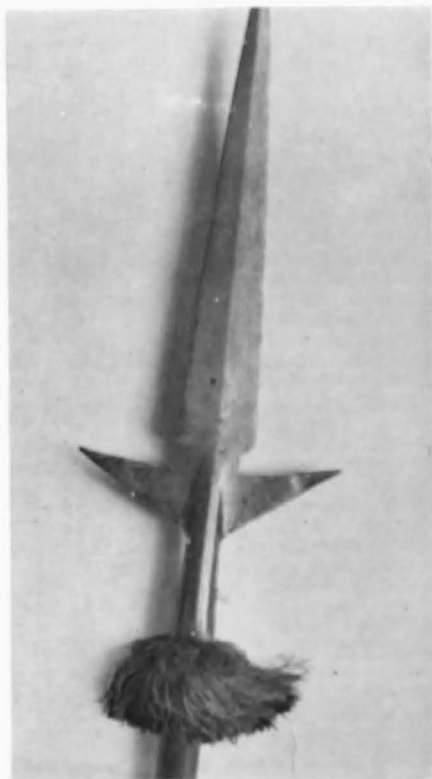

Fig. 2. Pertuizană boemiană – sfîrșitul sec. XV.

¹ Viollet-le-Duc, *Dictionnaire raisonné du mobilier français de l'époque carolingienne à la Renaissance*, Paris, 1875, VI, p. 93–126; Maurice Maïndron, *Les armes*, Paris, 1890, p. 179, 180.

² Auguste Demmin, *Guide des amateurs d'armes anciennes-par ordre chronologique depuis les temps les plus reculés jusqu'à nos jours*, Paris, 1879, p. 58, 213, 274, fig. 4.

³ Camille Enlart, *Manuel d'archéologie française. Depuis les temps mérovingiens jusqu'à la Renaissance*, Paris, 1902–1916, III, p. 511, 512. Cască se fixa la coletetă prin trei sisteme. În Franța, în general se întrebuințau curele încâtărmate; în Germania două balamale înșurubate; în Italia și Spania, două balamale strîpuse de giuri, prin care treceau în celelalte nițuile la coletetă; *Die Innsbrucker Platzwaffen*, Innsbruck, 1954, p. 53, cat. 9, pl. 7; p. 54, cat. 12, pl. 8, 9; p. 55, 56, cat. 18, 19, pl. 6; Steophan V. Grancsay, *Catalogue of Armour. The John Woodman Higgins Armory*, Worcester, Massachusetts, 1961, p. 59.

constituită dintr-o simplă vizieră, care se putea ichimba de la situația de luptă la cea de întrecere cavalerescă ecvestră⁴.

Muzeul Peleş are în colecția de arme o cască germană de turnir, de la sfârșitul sec. al XV-lea⁵, executată pentru o asemenea formă de luptă (fig. 1).

Casca are siluetă cilindrică, cu o calotă la partea superioară, prevăzută cu o creastă joasă. Calota se sprijină pe cilindru, care apără fața și ceafa, lăsând o porțiune deschisă pentru vizor. Cilindrul, alcătuit din două piese se încheie cu butoni și are pe părțile laterale perforații pentru aerisire și auz, la care se adaugă pe partea stângă un capac cu buton, destinat aceluiași scop. Ansamblul este montat la o coleretă, cu ajutorul căreia casca se atașează la cuirasă.

În privința pertuizanelor, acestea în secolul al XV-lea, când apar pentru prima dată ca arme de luptă, au fierul lat de suliță cu tășuri și aripioare-cîrlige triunghiulare, așezate simetric la baza fierului, deasupra tubului de înmănușare⁶. Ca și halebarda, pertuizana face oficiul de agățare și doborie de pe cal a călărețului în armură.

Armă a infanteriei, răspindită cu deosebire în Franța, Germania și Țările de Jos, este mai puțin întrebuințată în luptă. Foarte curînd, încă din a doua jumătate a sec. al XVI-lea, devine exclusiv armă de gardă la palat⁷.

Pertuizana de la Muzeul Peleş este de factură boemiană, se încadrează în tipurile folosite pe cîmpul de luptă și datează de la sfârșitul sec. al XV-lea⁸. Arma, lungă de 62 cm, are fierul format dintr-o suliță, cu nervură mediană, ascuțită la vîrf, și terminată la bază cu două aripioare-cîrlige de formă triunghiulară cu deschiderea de 23,5 cm (fig. 2). Tubul de înmănușare, fațetat este prevăzut cu două lame laterale de fixare la hampa de lemn, în secțiune rotundă.

Pe partea stîngă a suliței, pe ambele fețe și pe aripioarea dreaptă, sînt săpate mărcile de atelier, în formă de inimă a cărei suprafață este împărțită în patru compartimente egale.

Din colecția Muzeului Peleş, reprezentată prin multe piese de tipuri diferite pînă în sec. al XIX-lea, de proveniență occidentală sau orientală, casca de turnir și pertuizana care ne-au reținut atenția, sînt cele mai vechi arme, datate în sec. al XV-lea.

TEMEIURILE ACORDĂRII

UNUI NOU TITLU DE NOBLEȚE LUI NICOLAUS OLAHUS

CORNELIU ALBU

Conformîndu-se hotărîrii Curții Aulice, Paul de Varda, arhiepiscop de Strigonium, a întocmit textul diplomei nobiliare a lui Nicolaus Olahus, pe care l-a semnat, împreună cu Ferdinand, rege al Romanilor, al Boemiei și al Ungariei, în ziua de 23 noiembrie 1548.

S-au răsplătit, cu acea ocazie, merite vechi și noi, creîndu-se totodată condiții necesare viitoarelor ascensiuni pe scara demnităților ecleziastice și laice care, într-adevăr, nu vor întîrzia: în 1553, Nicolaus Olahus a fost proclamat arhiepiscop de Strigonium, adică mitropolit primar, iar în 1562, regent. Despre el s-a spus că a fost orator celebru, istoric și teolog cu renume, — o glorie a arhiepiscopiei de Strigonium¹. O dată cu el a coborît în mormînt unul dintre cei mai străluciți bărbați din istoria bisericii catolice-maghiare, care a suferit prin aceasta o pierdere de neînlocuit². Vom adăuga la cele de mai sus că omul politic nu l-a dezmințit cituși de puțin pe umanist, deoarece cancelarul și regentul Nicolaus Olahus a luat de nenumărate ori apărarea poporului în fața suveranului său, a protestat împotriva asuprii și sporiiri birurilor, împotriva jafurilor³.

În decursul activității sale multilaterale, în cadrul căreia ridicarea poporului prin școală a ocupat un loc de frunte, Nicolaus Olahus a dat cancelariatului (1543—1567), arhiepiscopiei (1553—1568) și regenței (1562), în calitate de „cel mai mare umanist al regatului în veacul al XVI-lea”⁴, o strălucire care a obligat pe istorici

⁴ Hefner Alteneck, *Costumes du Moyen-Âge*, Frankfurt, 1840, Darmstadt, 1854, II, pl. 137; Claude Blair, *European Armour circa 1668 to circa 1700*, Londra, 1958, p. 152, fig. 36; p. 164, 196, 197, fig. 87, 88, 90; V. — le-Duc, op. cit., p. 129—131.

⁵ J. E. Schreier, *Inventar der Waffensammlung in dem rumänischen Königsschloss Pelesch (Sinaia)*, Viena, 1907—1914 (ms. la Muzeul Peleş), gr. I, 960.

⁶ W. Gohlte, *Die Mannen Waffen und die Schutzwaffen*, Berlin, Leipzig, 1912, p. 15, fig. 13.

⁷ Ibidem, p. 15.

⁸ J. E. Schreier, op. cit., gr. XVII, 1436, 2068, 2194; Cristian Vlăduțiu și Carol König, *Arma albe și de foc din colecția Muzeului Militar Central*, în „Revista Muzeelor”, nr. 4, 1964, p. 343. O altă pertuizană din aceeași perioadă, dar fără marcă, se află în colecția Muzeului Militar Central.

¹ Wetzer și Welte, *Dictionnaire Encyclopédique de la Théologie Catholique*, Tom. IX, Paris, 1870, pag. 488.

² János Szinneyi, *Magyar irók élete és munkái*, vol. IX, Budapesta, 1902, p. 1267—1272.

³ Tibor Kardos, *A magyarországi humanizmus korai Budapesta*, 1958, p. 182.

⁴ N. Iorga, în comunicarea făcută Academiei în ședința din 2 mai 1914.